

Bij de omslag: De beuk viermaal op de omslag AV

Na de Dendrologendag afgelopen september onder het motto 'De beuk er in!' nu een heel jaar de beuk op de omslag.

De Gewone beuk, *Fagus sylvatica*, is een boom die ook bij niet-dendrologen algemeen bekend mag worden verondersteld. Dat geldt niet voor de overige tien soorten van het geslacht. Ze bezitten geen extra kwaliteiten om te concurreren met onze eigen inheemse beuk. Ze ontbreken vrijwel volledig in het

Een beukenlaantje (*Fagus sylvatica*) in het vroege voorjaar

Foto: Ineke Vink

openbaar groen en enkele zie je zelfs zelden in verzamelingen. Een reden is ook dat er van die overige soorten tot nu toe zo goed als geen selecties in cultuur zijn, dit in contrast met het grote aantal van *F. sylvatica*.

De wetenschappelijke naam *Fagus* is het Romeinse woord voor de boom en zou mogelijk dezelfde oorsprong hebben als het Griekse 'phagein' dat eten betekent en mogelijk op de eetbare nootjes slaat. Er is ook een lezing

dat het blad gegeten werd in tijden van hongersnood. Het woord beuk is afgeleid van bos en betekent zowel boom als boek. Voor de Kelten was het een boom die voorspoed bracht. In afgevalen takken werden wensen gekerfd. De takken werden vervolgens in de grond gestoken en door feeën verzameld om mee te nemen naar de onderwereld.

Beuken groeien van nature in alle drie de werelddelen van het Noordelijk Halfrond. In Europa betreft dat twee soorten: *Fagus orientalis* op de Balkan (en oostwaarts tot in Turkije, het Kaukasus gebergte en het Kaspisch Regenwoud in het Noorden van Iran) en *F. sylvatica* in C. en N.W. Europa. Hoewel de Gewone beuk al heel lang in onze streken bekend is, had hij grote moeite om na de ijstijden weer terug te keren. Na vier ijstijden lukte dat niet en pas na de laatste ijstijd uiteindelijk wel, zij het met de nodige vertraging. Mogelijk hebben de jagersvolken daar nog een handje bij geholpen door beukennoten mee te nemen bij hun verplaatsing in noordelijke richting. Eenmaal gevestigd

toont de beuk zijn rol in de bosvegetatie. Hij verdraagt veel schaduw en kan in een laat stadium van de bosontwikkeling andere soorten, inclusief eiken, verdringen. Dat maakt hem tot een z.g. climaxsoort. Van onze inheemse bomen is het wel de boom met de mooiste herfstkleuren van licht bruin tot oranje. Een opvallende eigenschap is dat de boom zijn gladde bast ook op latere leeftijd behoudt. De bast is gevoelig voor verbranding. Dat gebeurt vooral als de stam niet langer beschaduwd wordt door takken of omringende bomen.

Veel selecties met een geringe genetische variatie

Ze zijn ons zo vertrouwd: rode beuken, treurbeuken, varenbeuken, kronkelbeuken en zuilbeuken, maar dat is toch een wat scheef beeld. Ze stammen allen af van slechts enkele individuen. Rode beuken zijn vanaf het midden van de 18^e eeuw in cultuur bekend. Hun oorsprong gaat terug naar drie oorspronkelijke groeiplaatsen. De belangrijkste daarvan is die in het Hanleiter Wald in Thüringen. De andere waren in de Vogesen, in het Forêt de Darney en in het dorp Buchs in het Zwitserse Canton Zurich. Van deze laatste werd in 1680 melding gemaakt. Er resteerden daar toen nog drie bomen van een groep van vijf. Volgens een legende waren de bomen opgeschoten op de plek waar vijf broers elkaar vermoord hadden. De allereerste rode beuken waren nog niet zo rood als we ze nu kennen, maar zijn het resultaat van verdere selectie. Rode beuken werden lang benaamd als *F. sylvatica* f. *purpurea*, maar een echte botanische forma is het niet. Later kregen ze de cultivarnaam 'Atropunicea'. Dit is dus de naam voor een ras, zoals gebruikelijk in de groenteteelt, en niet die van een kloon.

Levert het zaaien van nootjes van een rode beuk voor een deel nog weer rode beuken op, bij treurbeuken lukt dat niet. Er zijn er een aantal ooit gevonden, maar op dit

Bloeiwijze van *Fagus sylvatica* 'Quercoides'

Foto: Ineke Vink

Fagus sylvatica: veel selecties met een geringe genetische variatie. Hier de cultivar 'Gold Edge'

Foto: Ineke Vink

moment zijn er nog slechts drie in cultuur. Veruit de belangrijkste daarvan is *F. sylvatica* 'Pendula', een Duitse selectie die in 1864 door Kirchener werd beschreven. De boom groeit meer breed dan hoog. Veel strakker afhankelijk is de kroon van de Franse selectie *F. sylvatica* 'Bornyensis'. Helaas is deze door Simon Louis Frère benaamde beuk wat in de vergetelheid geraakt, evenals de Engelse selectie 'Miltonensis'.

De varenbeuken in cultuur onder de naam *F. sylvatica* 'Asplenifolia' zijn een mengsel van beuken met sterk ingesneden blad. Er is verschil in stabiliteit, dus in het al of niet frequent verschijnen van takjes met normale bladeren.

Beroemd zijn de kronkelbeuken in het Forêt Dominiale de Verzy, ten zuiden van Reims. De ca. 800 340-500 jaar oude zeer grillige bomen staan bekend als 'Les faux de Verzy', de beuken van Verzy. Een bezoek meer dan waard!

Simon Louis Frère kweekte als eerste een zuilbeuk die door Koch in 1873 beschreven werd als *F. sylvatica* f. *fastigiata*. In 1912 werd door Hesse, een eertijds bekende boomkweker uit Weener, vlak over de Duitse grens, een uit Schotland afkomstige zuilbeuk eveneens f. *fastigiata* genoemd. Deze beuk werd bekend in cultuur, maar moest volgens de regels een andere naam krijgen. Dat werd *F. sylvatica* 'Dawyck' (uitgesproken als Doik) genoemd naar het landgoed Dawyck ten zuiden van Edinburg. De originele boom is er nog en het landgoed maakt thans deel uit van de Royal Botanic Garden Edinburgh. In het Arboretum Trompenburg werden door Dick van Hoey Smith in de zeventiger jaren uit zaden van 'Dawyck' zuilbeuken gekweekt met gele en rode bladeren, nu bekend als 'Dawyck Gold' en 'Dawyck Purple'.

Bovengenoemde beuken zijn niet meer dan een fractie van het grote aantal cultivars.

Een korte rondgang langs de soorten

Fagus crenata

Hier nauwelijks bekend, maar een dominante boomsoort in Japanse loofbossen, met name in het noordoosten van het eiland Honshu. Vooral in de napjes met bladachtige aanhangsels verschilt deze soort van *F. sylvatica*. *F. crenata* wordt veel als bonsai gekweekt.

Fagus engleriana

Vrij wijd verbreide beuk in Centraal China met opvallend lang gesteelde napjes met lange smalle aanhangsels en iets uitstekende nootjes. Het blad is aan de onderzijde blauwachtig. De soort werd in 1907 door Wilson geïntroduceerd. Beuken ontbreken in Korea met uitzondering van een populatie op het eiland Ullung Do ten oosten van Zuid Korea. Hij stond bekend onder diverse namen o.a.

Het uitlopen van de knoppen: altijd weer fascinerend!
(*Fagus sylvatica* 'Quercoides')

Foto: Ineke Vink

Fagus hayata

Beuk uit Taiwan, bij ons niet goed winterhard.

Fagus japonica

Ook deze beuk groeit in Japan in gemengde loofbossen en vooral aan de kant van de Stille Oceaan. Opvallend kenmerk zijn de ver buiten het napje stekende nootjes. Zeer zelden in cultuur te zien. Er is een flinke boom in het Cantonspark in Baarn.

Fagus longipetiolata

Deze zo goed als onbekende beuk groeit in C. en Z. China op gemiddeld lagere hoogte dan *F. lucida*, in groenblijvend en halfdroog gemengd bos.

Fagus lucida

Komt ongeveer uit hetzelfde gebied in China als *F. engleriana*, maar groeit op wat lagere hoogte in halfdroge gemengde bossen. Opvallend is het glimmende blad en de napjes hebben aanliggende buisvormige aanhangsels.

Fagus orientalis

Beuk met aanvankelijk sterk behaarde twijgen en opvallend grote bladknoppen. Verschilt verder van *F. sylvatica* in de gefranjerde napjes. Het grote blad lijkt op dat van *F. grandifolia*. De bladrand is meer afhankelijk en bij *F. grandifolia* juist iets opstaand.

Van bovenstaande reeks van soorten is *F. orientalis* nog het vaakst in cultuur aan te treffen al verdient ze zeker nog wat meer toepassing in het openbaar groen.

F. multinervis, maar *The Genera of Vascular Plants of Korea* (2007) houdt het thans toch op *F. engleriana*.

Fagus grandifolia

Deze beuk uit het oosten van N. Amerika werd reeds in 1766 geïntroduceerd, maar is in ons land een zeldzaamheid. Het blad heeft evenals dat van *F. orientalis* meer nerven dan dat van *F. sylvatica*. Van *F. orientalis* verschilt het in de meer wigvormige voet en de grootste breedte boven het midden. Maakt als enige beuk wortelopslag. Groeit van nature in gemengd bos met o.a. *Acer saccharum*, *Betula alleghaniensis* en *Tsuga canadensis*, maar ook als climaxsoort in puur beukenbos. *F. mexicana* wordt wel als ondersoort beschouwd.